

לדור ולדורות

מרכז מורשת הרב נסים

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

רח' זבוטינסקי 44 י-ם ע.ר. 7-491-002-58 טלפקס: 5637524

יוצא לאור בסיוע המשרד לשרותי דת

העורך: הרב שמואל כ"ץ

המשרד לשירותי דת

שלוש הצרות שארעו בחודש טבת

בחודש זה אירעו שלש צרות .

הצרה הראשונה: בעשרה בטבת סמך מלך בבל על ירושלים .

כח הרשעה אחז בחומות ירושלים. אמנם באותו היום לא אירע דבר, וכבר פעמים רבות קודם לכן עמדה ירושלים במצור, אבל לאחר מכן התברר למפרע שהחורבן החל באותו היום, ועינו של יחזקאל (כד, א-ב) ראתה את החורבן הסופי הטמון באותו מצור שהחל בעשרה בטבת. כשם שהגאולה באה קמעא קמעא, כך החורבן בא קמעא קמעא.

הצרה השנייה: פטירת עזרא הסופר.

לא על כל אדם גדול שמת אנו צמים, שאם כן נצטרך לצום כל ימות השנה. אולם הלכה היא שאדם מתענה ביום שנפטר בו אביו, וטוב להתענות ביום שנפטר בו רבו המובהק. (מ"ב סי' תקסח ס"ק מו)

עזרא הסופר, כמשה רבינו, הוא רבו המובהק של כל ישראל. וכך מגדירים חז"ל: (סנהדרין כא, ב):

תורה על ידו – אלמלא קדמו משה".
בנתינת תורה שבכתב, ומכל מקום
במובן מסוים, היא התורה שבעל-
פה ניתנה מסיני וגם על-ידי משה
"המבין בתורת האלוקים". (עזרא ז,
היא העמקה והרחבה גדולה של
המשנה את כתב התורה, ושינוי זה
מראש שכתב התורה ישתנה ביום
הוראה לעשות זאת. מרן הרב קוק
מסביר ששינוי הכתב אינו עניין
לשינוי כל האסטרטגיה החינוכית

גיליון טבת תשע"ט

•שלוש הצרות שארעו

בחודש טבת

•גיור מהו? (המשך)

•הטמנת אפר הקדושים

מהשוואה הי"ד

•יהדות-דת או גזע?

"ראוי היה עזרא שתנתן
ואכן קדמו משה לעזרא
גם עזרא נתן לנו תורה
פה. כמובן גם תורה שבעל-
רבינו, אבל עזרא הוא
י. תורה שבעל-פה שלו
תורת-משה עזרא הוא
הוא עפ"י ד'. נרמז לנו
מן הימים – ועזרא קיבל
(בהקדמה לעין אי"ה עמ' טו)
טכני, אלא הוא סימפטום

בעם ישראל; דרך חדשה, שיטה אחרת של הסברה, ב"שום-שכל" (נחמיה ח, ח) – נתינת הסתכלות חדשה בדברים. **עזרא הוא אחרון הנביאים וראשון החכמים.** יש מרבותינו האומרים, שעזרא הוא מלאכי הנביא (מגילה טו, א). על כל פנים, הוא המעבר מן הנבואה אל החכמה. נביא גדול מחכם, אבל "חכם עדיף מנביא" (בבא בתרא יב, א), חכמים הצליחו בדרכם במקום שנביאים לא הצליחו... באו עזרא ואנשי כנסת הגדולה החליטו לשנות את הדרך. לא נבואה – **אלא תורה שבעל פה.** יש לעבור לעבודה איטית ומדורגת

בהדרכתו המוסרית והלימודית של האדם... עזרא אינו רק מחדש התורה, הוא גם מנהיג את שיבת ציון. הוא שליח ד' לעורר את עם ישראל להשיבו לארץ ישראל... פטירתו של עזרא היא אסון לאומי.

הצרה השלישית: תרגום התורה ליוונית

תלמי המלך כינס 72 חכמים ב-72 חדרים והכריחם לתרגם את התורה (מגילה ט, א). "והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל" (מסכת סופרים א, ח). מה רע בכך? וכי התורה אינה פונה אל העולם כולו? וכי איננו רוצים ברוממותה הרוחנית של כל האנושות? אדרבה, הלא ברכת אברהם היא: "ונברכו בך כל משפחת האדמה" (בראשית יב, ג). אנו לב האומות (כוזרי ב, לו)... אם כן, מהו האסון בתרגום התנ"ך ליוונית?

אמנם נכון שהתורה פונה לכולם, אבל מאידך גיסא נאמר: גוי שעסק בתורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א). אין הכוונה שנהרג בבית-דין, אלא המובן היו שהדבר "הורג" אותו, זו סכנה לו. כמוכן, אין מדובר בשבע מצוות בני נח, שהן הצד האוניברסלי שבתורה, ונועדו לכל האנושות. גוי שעסק בחלק זה של התורה הרי הוא ככהן גדול. אלא מדובר בתורה המיועדת לנו: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". "וחיי עולם נטע בתוכנו". חיים אי אפשר להעביר, חיים אי אפשר לתרגם, חיים אי אפשר לתת במתנה - גוי שלומד תורה זה גזל. "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב" (דברים לג, ד) - אנחנו ירשנו אותה. היא שלנו. ויש קוראים "מאורסה" - התורה היא ארוסתנו, וגוי שלומד אותה כמוהו כלוקח ארוסתנו (סנהדרין שם). וכי אדם משאיל את ארוסתו לאחר?! אדם אינו יכול לתת את חייו. לכן התורה אינה מיתרגמת, ואינה מושאלת. זו סכנה לנו וסכנה להם.

כשהתורה מתורגמת לשפה זרה, היא בהכרח מזדייפת. זו הסיבה, שתורה ניתנה בעל-פה, ולא כולה בכתב. מפני שדברים שבעל-פה, אי אפשר להעתיק ולסלף. ואף אחרי שתורה שבעל-פה נכתבה במשנה ובתלמוד, גם אז אי-אפשר לקחתה, משום שהיא נשארה בכל זאת בעל פה, כיון שעיקרה אינו הכתוב, אלא הסברה, ההבנה והטעם, שאינם כתובים, והם נמסרים בעל פה מרוב לתלמיד. אבל תורה שבכתב אפשר להבין בצורה מזויפת. אפילו דברים פשוטים מאוד, אפשר להבין במהופך. למשל, "שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד" (דברים ו, ד). וכי יש אמירה עברית פשוטה וברורה יותר מן האמירה "ד' אחד"? אבל הנוצרים הבינו בכל זאת אחרת: ד'- אחד, אלוקינו- שניים, ד'- שלוש. "אחד"- שלושה שהם אחד. מי שיש לו מנטליות גויית, מנטליות של עבודה זרה, לא יועיל לו מה שכתוב, הוא יסלף ויזייף. כשהתורה תהיה ביד גויים, היא תזדייף בהכרח. ולכן תרגומה הוא אסון. ולא רק להם, אלא גם לנו. מפני שהזיוף והבלבול האלה הכו גלים לאחור וחדרו גם אלינו. גויים שאינם מבינים, מהי אמונה בד' ומהי תורה מן השמים, התחילו ללמד תורה, להסביר תורה, לחתוך את התורה לחתיכות, והמבולבלים והריקנים שבישראל למדו מהם. כשמוצאים משהו לא מובן בתורה מתחילים "לתקן". למשל, מתקנים את התורה על פי תרגום השבעים, מתקנים את המקור על-פי התרגום. אמנם אותם השבעים היו זקנים בגיל, אבל מי אמר שהיו חכמים? אפשר להוכיח שלא רק שלא היו תלמידי חכמים, אלא אף לא ידעו עברית היטב - ואיך אפשר ללמוד מתרגומם על המקור? התורה נפלה בידי הגויים, הגויים הבינוה על פי תרבותם, באו חלושי הדעת שבישראל, למדו מהם, וכל הבלבול הגויי חדר אל האומה פנימה. אם כן, שלוש הצרות: חורבן ירושלים, פטירת עזרא הסופר ותרגום התורה ליוונית, הם אחד: הריסת העצמיות שלנו.

הרב שלמה אבינר, טל חרמון: מועדים, עמ' 106-99

הגיור - מהו? (המשך)

הגיור במקורות ישראל הוא שניים: קבלת הדת היהודית והסתפחות לעם היהודי. אין הגדרה טובה יותר למעשה הגיור מאשר זו של רות המואבייה: "עמך עמי ואלוקיך אלוקיי", זהו מעשה הגיור. ביהדות אין הפרדה ואין פיצול בין דת ללאום.

ר' סעדיה גאון הגדיר זאת כך: "אומתנו אינה בלא תורותיה".

הרב הראשי לישראל הרב יצחק איזיק הלוי הרצוג זצ"ל (תחומין, ב' תשמ"א, עמ' 170) כתב: "גרות המסתייגת מהיסוד הלאומי אינה גרות, ומאידך גיסא התאזרחות מדינית לא דתית אינה גרות".

פרופ' מרטין בובר (הומנאיות עברית "תעודה וייעוד" עמ' 130) קובע: "ישראל ... הוא העם היחיד בעולם, שמראשיתו הוא לאום וציבור דתי כאחד. האחדות היסודית של לאום וציבור דתי בישראל היא שקיימה אותו בגלות... מי שמנתק קשר זה, מנתק את חיי ישראל".

הרב יחיאל יעקב ויינברגר זצ"ל בעל "שרידי אש", בהשיבו לפניית ראש הממשלה דד בן גוריון אל חכמי ישראל בשאלת 'מיהו יהודי', קבע: "אנו מבחינים בין ישראל לעמים ביחס הדת או הלאומיות. אצלם אין הדת קשורה בלאומיותם... אצלם אין ייחודם הלאומי קשור בדתם, כי אם בסגולת הגזע והדם והשפה וההיסטוריה המשותפת. הדת הנוצרית או האיסלמית, איננה נחלתו של עם מיוחד. הן כוללות במסגרתן הכנסייתית עמים שונים ואפילו שונאים זה לזה... אצלנו זהה הדת עם לאומיותנו".

ד"ר יעקב הרצוג ("עם לבדד ישכון", עמ' 68) כותב: "מלבד העם היהודי, אין לך עם בעולם שיש לו דת אחת, ואין לך דת אחת בעולם שיש לה עם אחד".

ונשיא ביה"מ העליון (בדימ') פרופ' אהרון ברק קובע (בפסק דינו בבג"ץ 2859.99-99-2597) כהאי לישנא: "גיור הוא מושג דתי. יש בו מעשה של קבלת עול היהדות והיספחות לעם ישראל. לצורך 'חוק השבות' נדרש איפוא לבחון גם את יחסה של הדת לגיור".

כיצד מתגיירים?

אמרנו כי היהדות פתוחה למבקשים להצטרף אליה, והתורה מצווה לאהוב את הגר אך התורה עצמה לא אמרה, אף לא ברמז, כיצד מתגיירים. עובדה זו הציבה פתח לפסיקות ולפרשנויות של חכמי ישראל מתקופת התלמוד ואילך ברשת הענפה של פוסקים גדולים ונישאים שבכל דור ודור. הגישה הבסיסית בנושא הגיור של חכמנו היתה, בדרך כלל, חיובית וידידותית. במרוצת הזמן חל שינוי בגישה בכורח הנסיבות של אותו זמן. בצאת ישראל ממצרים עלה עמם ערב רב: "וגם ערב רב עלה אתם" (שמות יב, לח). בימי מרדכי ואסתר נאמר: "ורבים מעמי הארצות מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם" (אסתר ה, יז).

אחרי החורבן ובזמן הרדיפות קבלת גרים היתה זהירה. כך למשל אומרת הגמרא (יבמות כד, ב): "לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה". בימי עזרא ונחמיה, כשהתברר שהעולים מהגולה היו נשואים לנשים נוכריות, ציוו לגרש את הנשים כי הן לא רצו להתגייר. היו תקופות ששללו את הגיור כי "קשים גרים לישראל כספחת" (יבמות קט, ב). לעומת זאת, היו תקופות של גישה חיובית לגרים עד שנאמר: "ללא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (פסחים פז, ב). הרשב"ץ (בספרו "זוהר הרקיע") אומר, שמצוות עשה מן התורה לגייר ליהדות.

נביא להלן מקצת מהים הגדול של הדעות והפסיקות.

עיקרי הפסיקה ההלכתית

תקופת התלמוד

בתלמוד הבבלי (יבמות מו, ב) נקבע כי גיור הוא בפני בית- דין של שלושה: "אמר ר' חייא בר-אבא אמר ר' יוחנן: גר צריך ג', 'משפט' כתיב ביה", מפרש רש"י: כתיב 'משפט' ואין משפט פחות מ-ג'. בגיור תפקיד בית הדין הוא לבדוק אם בבקשה לגיור לא היה מניע זר-פסול, והחשש למניעים זרים של המתגיירים הביא את החכמים להקפיד בבדיקת המניע.

כבר בתקופת התלמוד נחלקו הלל ושמאי בגישתם לגיור. שמאי החמיר, הלל כדרכו הקל, ונכון היה לקבל גרים אף שלא התחייבו לשמור את כל המצוות. כך מסופר בתלמוד הבבלי (שבת דף ל, ב): תנו רבנן: "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי...תנו רבנן: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו: שנים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב אני מאמינך, ושבועל-פה איני מאמינך. גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל – גייריה. יומא קמא אמר ליה: א"ב ג"ד, למחר אפיק ליה. אמר ליה: והא אתמול לא אמרת לי הכי? אמר לו: לאו עלי דידי קא סמכת? בעל פה נמי סמוך עלי! שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל תורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה, אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך פרושה הוא זיל גמור".

אולי האמירה המשמעותית ביותר בנושא הגיור המופיעה בתלמוד (יבמות מז, א) היא זו: תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים, ומטורפין ויסורין באין עליהם. אם אמר יודע אני ואיני כדאי - מקבלין אותו מיד! ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות. ומודיעין אותו עון לקט שיכחה ופאה ומעשר עני... ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו".

התלמוד הירושלמי (קידושין פרק ד הלכה א) אומר: המתגייר לשם אהבה וכן איש מפני אישה וכן אישה מפני איש וכן גירי שולחן מלכים וכן גירי אריות וכן גירי מרדכי ואסתר, אין מקבלין אותן. רב אמר: הלכה גרים הם ואין דוחין אותן כדרך שדוחין את הגרים תחילה, אבל מקבלין אותן וצריכין קירוב פנים שמא גיירו לשם". ובתלמוד הבבלי (יבמות כד, ב) נאמר: "אחד איש שנתגייר לשום אשה, ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים, לשום עבדי שלמה - אינן גרים דברי ר' נחמיה, שהיה רבי נחמיה אומר: אחד גירי אריות, ואחד גירי חלומות ואחד גירי מרדכי ואסתר - אינן גרים, עד שיתגיירו בזמן הזה... אמר ר' יצחק בר' שמואל בר' מרתא משמי דרב: הלכה כדברי האומר כולם גרים".

בתלמוד הירושלמי (קידושין, פרק ד הלכה א) בסוגיה מקבילה - מובאים דברי רב בלשון זו: "רב אמר: הלכה גרים הם ואין דוחים אותן כדרך שדוחין את הגרים תחילה, אבל מקבלין אותן וצריכין קירוב פנים שמא גיירו לשם שמים".

משה נסים, הגיור בישראל: דו"ח והמלצות, ירושלים תשע"ח, עמ' 12-14

מקום קבורת אפר קדושי השואה הי"ד שהובא למדינת ישראל

ב"ה, כ"ט בניסן התשי"ז

הנדון: אפר הקדושים

בזמן האחרון הובאה לארץ מפולין כמות של אפר מאפרם של קדושי השואה הי"ד, ונתעוררה השאלה: היכן יש לטמון אפר זה? לאחר שעיינו בשאלה זו הגענו לכלל המסקנה דלהלן:

היות ואפר הקדושים שהועבר ארצה לפני כן הוטמן בפומבי בהר ציון, מן הראוי שהאפר הנדון יובא אף הוא לקבורה בהר-ציון, בכדי למנוע פיצול במקומות הקבורה ולאפשר ריכוזו של האפר במקום אחד. אמנם מדברי התוספתא (נגעים פרק ו הלכה ב) ומהרמב"ם (הלכות בית הבחירה פי"ז הי"ד), אשר כתבו, שאין מקיימים קברות בירושלים חוץ מקברי מלכי בית דוד וקבר חולדה הנביאה שהיו שם מימות הנביאים הראשונים. משמע שהר ציון יש לו קדושת ירושלים, ואין לקיים בו קברות מחוץ לקברי מלכי בית דוד, אולם הואיל ואין כאן אלא אפר גרידא – הרי זה מותר. ועיין רדב"ז ח"ב סי' תרל"ג, מהרימ"ט יו"ד ח"ב סי' ל"ז וחסדי דוד ח"ב עמ' ב'.*

והואיל, וכאמור, הוטמן האפר הקודם בהר-ציון, אשר נוסף לקדושה שלו כשלעצמו קרוב הוא להר הבית ולהר הזיתים, הרי שתהיה זו פגיעה בקדושים שלא יטמנו במקום זה אלא במקום אשר אין בו אותה קדושה. לאור האמור לעיל החלטנו שיש לטמון את אפר הקדושים בהר-ציון באותה החלקה בה נטמן האפר שהובא לפני שנים מספר.

יצחק אייזיק הלוי הרצוג יצחק נסים הרבנים הראשיים לישראל

*ראה שו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' עה וחי"ד סי' עט אות א, על עדיפות הקבורה סמוך לירושלים. וראה עוד בספר שבט מיהודה להרי"א אונטרמן, חלק השו"ת יו"ד סי' נד עמ' ר"ט.

הרב יצחק נסים, לכלל ולפרט: הלכות קצובות, ח"ב, עמ' רט-רי

הרב נסים בעת ביקור בכותל המערבי

היהדות – דת או גזע?

ב"ה, ירושלים, כ"א במנחם אב התשכ"ג

לכבוד

גב' גלוריה אבלינג,

מיסורי

גב'. נ.,

הננו מאשרים קבלת מכתבך בו הצגת את השאלה: האם היהדות היא דת או גזע?

וזו תשובת הרב הראשי:

היהדות היא דת שאליה משתייכים כל בני אברהם יצחק ויעקב שלא עברו לדת אחרת. כל מי שאינו יהודי רשאי על פי ההלכה להיכנס ליהדות על ידי טכס של התגיירות. אולם בתנאי אחד, שהוא עושה זאת מתוך הכרה מלאה, ושרצונו לקיים מכאן ולהבא את מצוות התורה. מאותו רגע שהנוכרי מתגייר, נעשה הוא בן העם היהודי. * מכאן תביני שאין היהדות נחשבת לגזע.

בכבוד רב,

המזכירות

נ.ב. הצ'ק על סך 1 דולר מוחזר בזה.

*ראה רמב"ם סוף ספר זרעים, ובתשובותיו מהדו' בלאו סי' רצג, מהדו' פריימן סי' מב, מה שהשיב לר' עובדיה הגר, וז"ל: "נמצא אברהם אבינו ע"ה הוא אב לזרעו הכשרים ההולכים בדרכיו, ואב לתלמידיו וכל גר שיתגייר".

הרב יצחק נסים, לכלל ולפרט: הלכות קצובות, ח"א, עמ' ריז-ריח

הרב נסים בביקור בקיבוץ חפץ חיים. משמאלו: הרב יוסף-שלמה כהנמן וח"כ הרב קלמן כהנא